

Опис навчальної дисципліни Біоінформатика та біологічна статистика (назва)

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Магістр	
Спеціальність	162 «Біотехнології та біоінженерія»	
Освітня програма	Екологічна біотехнологія та біоенергетика	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Денна форма здобуття вищої освіти	Заочна форма здобуття вищої освіти
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	1	1
Лекційні заняття	30 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	год.
Лабораторні заняття	год.	год.
Самостійна робота	60 год.	год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета: Формування у студентів практичного досвіду використання основних веб-інструментів біоінформатики, навичок оцінки джерел даних та пошуку вирішень біологічних задач шляхом аналізу послідовностей, алгоритмів пошуку в базах даних, використання програмного забезпечення та інтерпретації результатів, а також вміння формулювання узагальнень і висновків із застосуванням методів біологічної статистики.

Завдання: сформувати розуміння сучасних концепцій біоінформатики та дати цілісне уявлення про структуру і методи аналізу біологічних послідовностей; сформувати розуміння структури та методів комп'ютерного аналізу геномів; сформувати загальне уявлення про зміст, завдання і методи

науково обґрунтованих оцінок результатів вимірювань в галузі біологічних досліджень; сформувані навички обробки статистичних даних та інтерпретації отриманих результатів.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у біотехнології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інноваційних біотехнологічних науково-технічних розробок, характеризується невизначеністю умов і вимог_

загальні компетентності (ЗК):

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК08. Здатність здійснювати пошук необхідної інформації в науковій і технічній літературі, базах даних та інших джерелах

СК09. Здатність відбирати та аналізувати релевантні дані, у тому числі за допомогою сучасних методів аналізу даних і спеціалізованого програмного забезпечення.

СК14. Здатність прогнозувати напрямки розвитку сучасної біотехнології в контексті загального розвитку науки і техніки.

СК15. Здатність застосовувати сучасні методи системного аналізу для дослідження та створення ефективних біотехнологічних процесів.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН01. Вміти здійснювати патентний пошук, знаходити та обробляти необхідну науково-технічну інформацію; самостійно скласти заявку на винахід.

ПРН04. Вміти обирати та застосовувати найбільш придатні методи математичного моделювання та оптимізації при розробленні науково-технічних проектів.

2. Програма та структура навчальної дисципліни для:

– повного терміну денної (заочної) форми здобуття вищої освіти;

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	ср-	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Основи біоінформатики послідовностей														
Тема 1. Вступ до біоінформатики та аналізу послідовностей	1	9	2	2			5		2					
Тема 2. Інтернет-ресурси для біоінформатики.	2	14	2	2			10							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Тема 3. Бази даних ДНК	3	18	4	4			10						
Тема 4. Пошук і аналіз послідовностей білків.	4-6	13	4	4			5						
Разом за змістовим модулем 1		54	12	12			30						
Змістовий модуль 2. Біоінформатика геномів													
Тема 5. Крос-молекулярний пошук: BLASTX та TBLASTN.	7-10	22	6	6			10						
Тема 6. Проблеми аналізу, пов'язані з короткими послідовностями.	11-13	22	6	6			10						
Тема 7. Вирівнювання послідовності.	14-15	22	6	6			10						
Разом за змістовим модулем 2			18	18			30						
Усього		66	18	18			30						
Курсовий проект (робота) з													
(якщо є в робочому				-	-				—	—			
Усього		120	30	30			60	120	2				118

3. Теми лабораторних (практичних, семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вирівнювання нуклеотидних та амінокислотних послідовностей за допомогою пошукової системи BLAST в NCBI	3
2	Оцінка значимості вирівнювань	2
3	Пошук дальніх гомологів у білків	2
4	Розрахунок PSSM-матриці	3
5	Групування даних і складання варіаційних рядів. Описова статистика	3
6	Оцінка параметрів генеральної сукупності. Порівняння статистичних показників	3

7	Вимірювання зв'язку. Регресійний аналіз. Кореляційний аналіз. Дисперсійний і багатовимірний аналіз	4
8	Еволюційні дослідження білків – гомологів	4
9	Множинне вирівнювання за допомогою програми ClustalOmega	4
10	Підбір праймерів для полімеразної ланцюгової реакції біоінформаційними методами	2

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Молекулярні методи дослідження ДНК у біоінформатичних дослідженнях	5
2	Робота з ДНК-бібліотеками	10
3	Алгоритми збирання геномів де-ново	10
4	Анотації генів в бактеріальному геномі	5
5	Метагеномні проекти і біоінформатичні ресурси для їх реалізації	10
6	Дослідження бази 16S в Ab-silva	10
7	Аналіз даних та аналіз генів-маркерів мікробіому за допомогою QIIME	10

5. Засоби діагностики результатів навчання:

- екзамен;
- модульні тести;
- захист лабораторних та практичних робіт;

6. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

7. Методи оцінювання.

- екзамен;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування;
- захист лабораторних та практичних робіт;
- презентації та виступи на наукових заходах

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти. Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна та результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу здобувача вищої освіти з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$.

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/forum/view.php?id=363865>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;
- програма навчальної (виробничої) практики навчальної дисципліни (якщо вона передбачена навчальним планом).

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Остап Б. Біоінформатика: аналіз генетичних послідовностей. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022.- 232 с.
2. Біоінформатика. Практикум [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 162 «Біотехнологія та біоінженерія» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; автор.: С.В. Горобець, О.Ю.Горобець, І.В. Дем'яненко. – Електронні текстові дані (1 файл: 12,78 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – 87 с.3. Agostino, Michael J. Practical bioinformatics / Garland Science, Taylor & Francis Group, LLC, 2013, 397 p.
4. Основи біоінформатики. [Електронний навчальний посібник] / С.В. Горобець, О.Ю. Горобець, Т.А. Хоменко. – Київ : НТУУ «КПІ», - 2020 .- 155 с.

5. Горобець С.В., Горобець О.Ю., Булаєвська М.О. «Біоінформатичні бази даних» електронний навчальний посібник . – Київ : НТУУ «КПІ», 2020. – 130 с.
6. Кеца О. В. Основи біоінформатики: навч.-метод. посібник / О. В. Кеца. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2018. – 192 с.
7. Електронний ресурс: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/>
8. BLAS Довідка [Інтернет].
[https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK62051/#:~:text=Gap%20scores%20are%20typically%20calculated,L%20\(1%2D2\).](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK62051/#:~:text=Gap%20scores%20are%20typically%20calculated,L%20(1%2D2).)
9. <https://www.arabidopsis.org/Blast/BLASToptions.jsp>
10. <https://www.arb-silva.de>